

CEVAT ŞAKİR KABAAĞAÇLI'NIN GÜLEN ADA HİKÂYESİNDE AKTARILAN DEĞERLER¹

Asuman AKAY AHMED²

Öz

Bu çalışmanın amacı, Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın eserlerindeki değerlerin Türk eğitim sistemi içerisinde ele alınması ve eğitimde kullanılabilirliği açısından 'Gülen Ada' hikâyesinin incelenmesidir. Edebiyatçı kimliğiyle Cevat Şakir Kabaağaçlı ya da daha çok bilinen adıyla Halikarnas Balıkcısı, Ege ve Akdeniz bölgelerinin bitki örtüsünü, iklimini, doğasını, denizini, deniz kıyısında ve hatta denizde yaşayan insanların anlatan bir hikâyeci ve romancı olarak tanınmaktadır. Bu yönüyle de edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir. Yazarın eserleri genellikle deniz-kara, deniz insanı-kara insanı karşıtlığına dayanmaktadır. Kabaağaçlı'nın insan-doğa ilişkisini nasıl tasvir ettiğini ve bireyin kimliğini doğanın nasıl biçimlendirdiğini bütün eserlerinde olduğu gibi 'Gülen Ada' hikâyesinde de görmek mümkündür. Halikarnas Balıkcısı, insanları doğrudan iki gruba ayırır: deniz insanları ve kara insanları, bir başka deyişle; iyiler ve kötüler. Bu ahlâki tanımlar, değerler eğitimi alanında yeni nesillerin geleceğini yönlendirmede önemli bir zemindir. Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın 'Gülen Ada' hikâyesinde aktarılan değerlerin tespitine yönelik bu araştırma, nitelik araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile yapılmıştır. Edebiyatın değerler aktarımında ne denli güçlü bir varlık olduğu konusu tartışılmaz bir gerçektir. Bu açıdan Türk eğitim sisteminde değerler eğitimi alanını, edebiyat eserleriyle de desteklemenin faydası dikkate alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Cevat Şakir Kabaağaçlı, 'Gülen Ada', deniz-kara, deniz insanı-kara insanı, değerler eğitimi.

THE VALUES CONVEYED IN GÜLEN ADA BY CEVAT ŞAKİR KABAAĞAÇLI

Abstract

The purpose of this study is to discuss the values set forth in the works of Cevat Şakir Kabaağaçlı within Turkish education system and examine the story, Gülen Ada in terms of the usability of these values in education. With his literary identity Cevat Şakir Kabaağaçlı, or with his more known name the fisherman of Halicarnassus recognized as a storyteller or novelist who tells about the flora, climate, nature, sea, and people living on the sea coast or even in the sea in the Aegean and Mediterranean regions. He has a significant place in our literature with this feature. The works of the author are generally based on the opposition between sea-land and man in the sea-man on land. In the story named 'Gülen Ada', just as in all his other works, it is possible to see how Kabaağaçlı describes the relationship between man and nature, and how the identity of the individual is shaped by nature. The fisherman of Halicarnassus categorizes the human-beings into two: sea lovers and land lovers, in other words; the good one and the bad one. These moral definitions are an important dimension in directing the futures of the new generations in the field of education on values. This study identifying the values transferred in Cevat Şakir Kabaağaçlı's 'Gülen Ada' was conducted through the document analysis of the qualitative research method. It is an undisputed fact that literature is a strong tool for conveying the values to young generations. For that reason, it is suggested to enhance the discipline of the values education with the works in Turkish literature.

¹ Bu makale I. Ulusal Yükseköğretimde Eğitim Araştırmaları ve Uygulamaları Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmesiyle hazırlanmıştır.

² Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, asuman.akay@marmara.edu.tr

Keywords: Cevat Şakir Kabaağaçlı, 'Gülen Ada', sea & land and sea man & land man, the education on values.

1. Giriş

Değer, bir toplumun kendi varlık, işleyiş ve devamını sağlamak için doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak duygu, düşünce ve amacını ifade eden ahlâki ilke veya inançlar bütünüdür. Toplumun belirlediği değerler, bireyin yaşamını önemli ölçüde yönlendirir. Değerler toplumdaki topluma ve zaman içinde değişir. Değerler, toplum içinde birleştirme ve bütünleştirme görevini üstlenebilir.

Millî ve evrensel değerleri hayata geçirmek, toplumsal dayanışma ve paylaşma duygularının güçlenmesine katkı sağlar. Toplumsal değerler; insan yaşamının önemli bir yanını oluşturur, kendilerine, topluma ve çevreye olumlu katkılar yapar. Kendisi, ailesi ve çevresi ile barışık, başkalarıyla iyi ilişkiler kuran, işbirliği içinde çalışan, hoşgörülü ve paylaşmayı bilen, dürüst, erdemli, iyi ve mutlu bireyler yetişmesini sağlar. Toplumlar, değerleri doğrultusunda bazı davranışların sergilenmesini takdirle karşılar. İnsan haklarının özünü oluşturan özgürlük, eşitlik, hoşgörü, barış, dürüstlük ve doğruluk gibi temel insani değerlerle beraber iyi niyet, saygı, sadakat, nezaket, vefa, ölçülülük, yüreklilik, cesaret, temizlik sorumluluk ve adalet gibi etik değerler bilincinin geliştirilmesi huzurun gerçekleşmesini sağlar. Kenan'a göre (2009), modernizm ve onun getirdiği hayattan vazgeçememe, aslında bilim ve teknolojik sürecin bir sonucu olan modern hayatın verdiği heyecan dolu dinamizm, neşe ve canlılıktan kaynaklanmaktadır.

Modernizm ile birlikte insanlık teknolojinin verdiği geniş imkânlarla, daha rahat bir hayata ve daha fazla emek harcamaksızın istediğini elde etme fırsatına kavuşmuştur. Tüm bunlara rağmen dünya çapında insanlığın mutsuzluk içinde olduğu gözlenmektedir. Materyalist bakış açısı ile maddeci değerlendirme boyutunda insanın bir tür makine olduğu varsayıldı, doğa; kendini oluşturan, kendi kendini yaratan bir varlık olarak tanımlandı. Pozitivizm ve aydınlanma felsefesi ile birlikte, Şener'in (2013: 2502) ifade ettiği sonuç, insanın ve sahip olduğu değerlerin kutsal ile olan ilişkisi kesilince geleneksel değerlerde ciddi bir sarsılma ve erozyon meydana geldi.

Bilgi çağına giren insanlık, bütün sorunların çözümünü, müspet bilimin alanına dâhil etti. Oysa sosyal bir hayat içinde var olan insanın ahlâki davranışlar, felsefi bakış açısı ve dinî inançlar ile kopmaz bir bağı olduğu göz ardı edildi. Modern bilimin felsefi anlamda ahlâki ilkelerle kurduğu bağlantıyı kaybettiği için derinliğini ve anlamını yitirdiğini ve dolayısıyla insanlık ve ona ait her şey için tehlikeli hâle geldiğini Guenon belirtir (1991: 65-67).

Materyalizmle birlikte yeniden inşa edilen ideolojiler, kendi değerler sistemini de oluşturdu. Sosyalizmden sonra kapitalizm de günümüzde yıkıcı değerleriyle dünyayı sarsmaktadır. Gerek 'bilgi çağı' adına gerekse modernlik adına insanî değerleri yok sayarak, seküler bir ahlâk anlayışı ön plana çıktı. Bunun sonucunda bilimin her sorunun ortadan kaldırılmasında yegâne yol olduğu beklentisinin yanıltıcı olduğu gözler önüne serildi. Hatta bilimin ürettiği sorunlar üzerine, ahlâki değerlerin yardımına ihtiyaç vardır.

Modernliğin hayatı yönlendirdiği bu süreçte toplumlar birçok sorunla karşı karşıya gelirken Batı dünyası bu sorunların azaltılması için değerleri, "temel insan hakları" adıyla yeniden tanımlamaya çalışmaktadır.

Sanayileşmeyle birlikte bütün adetler, geleneksel değer ve yerleşik kurumlar sarsıldığından ekonomik, sosyal, siyasal ve felsefi alanda yeni hareketler ve bunlara bağlı yeni değerler ileri sürülmektedir (Şener, 2013: 2503). Bilimin çağımızda ortaya koyduğu teknolojik gelişme, insanlık tarihinde en büyük ilerleme olarak kaydedilmektedir. Böyle bir dönemde, değerler çerçevesinde yaşanan bunalım ve çöküntü de aynı derecede olumsuz tablo olarak insanlığı düşündürmektedir. Guenon, modern bilimin ahlâki ilkelerle kurduğu bağlantıyı, derinliğini ve

anlamını yitirdiğini ve dolayısıyla insanlık ve çevre için tehlikeli hâle geldiğini vurgular (1991: 65-67).

Aileden başlamak üzere toplumu oluşturan bireyleri bir arada tutan kültürel değerler milletleri güçlü kılmada mutlaka çok önemlidir. Özbay (2002: 113), bir milletin meydana gelişinde birtakım unsurların önemli rol oynadığını belirterek, bunların başında dil, din, gelenek ve görenekler, dünya görüşü, vatan, sanat ve tarihi sayıp bütün bunlar bir milletin kültürünü de oluşturduğunu ifade etmektedir.

Küreselleşmenin bir sonucu olarak; insanların eğilimleri, zevkleri aynileştirilmekte, birbirine daha fazla benzer değerleri yaşayarak, yerel kültür ve kimliklerinin özgünlüğünden gittikçe uzaklaşmaktalar. Böylece geleneksel kültür değerlerini taşıyan toplumsal yapılar bundan zarar görebilir. Bunun sonucunda ortaya çıkan hayatın boşluğu, gayesiz olması ve anlamsızlığı teknolojinin gelişmesiyle makineleşmeyle ilgili görülmektedir, oysa zıtlıkların bir bütününden oluşan hayat; elde edilen teknoloji ile konfor ve rahatlık hedeflediğinde eksik duygularla yaşanmış olur.

İnsanların olgunlaşarak birtakım güzel meziyetlere sahip olması hayatı iyi-kötü yönleriyle yaşamış olmalarına bağlıdır. Milletlerin de tarihlerinde neşeye, mutluluğa neden olan olaylar olduğu gibi üzüntüye sebep olacak felaketlerde yaşanmıştır. Bazen insanların geçmişte yaşadıkları tecrübeleri bazen de milletlerin tarihlerinde iz bırakan iyi-kötü olaylar sanata bir değer olarak yansır. Tural'a göre (1992: 29), değerler toplumun tarihi birikimi ile ortaya çıkan, toplumun tamamı tarafından kabul edilen, toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olarak bilinen, tasvip ve teşvik gören, korunan kabulleniş ve inanışlardır. Değerler ve normlar, kültürel kimliğin şekillenmesinde etkili olan kültür unsurları olarak tanımlanmaktadır. 'Mavi Hümanizma/Mavi Anadolu' düşüncesinin kurucusu ve en önemli temsilcisi olan Halikarnas Balıkcısı, gerek kültür tarih içeren araştırmalarıyla gerek edebiyat alanında verdiği eserlerle bu ideolojiyi işlemiştir. 'Anadoluculuk' aydınlar tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra sınırları çizilen topraklarımızın Anadolu coğrafyası olarak yeni bir kimlikle Türkiye'yi birlik ve beraberlik ortamında var etme hareketi olarak benimsenmiştir.

'Halikarnas Balıkcısı' olarak da bilinen Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın eserleri daha çok yaşantısının ve ideolojisinin bir izdüşümü olarak ortaya konmuştur. 'Gülen Ada' hikâyesinde olduğu gibi gâh Deli Davut gâh ada veya deniz olmuştur. Değerin yerini kârın, hakikatin karşılığını kuvvet, inancın yerini salt aklın aldığı bu devirde bireylerin bütün hedefi konformist yaşam koşulları olarak belirlenirken 'Halikarnas Balıkcısı' eserlerinde tokgözlü, aşk dolu, coşkulu, güler yüzlü, vefalı, iyiliksever, mütevazı, nazik aynı zamanda hakkaniyet uğrunda mücadeleci bir ruhu yansıtır ve hikâyede kazanan taraf da bu değerlerdir. Masalımsı bir üslupla yazılmış bu eserin, ön plana çıkardığı değerlerin, değerler eğitimi çalışmasında önemini vurgulamak amacıyla, incelenmeye uygun olduğu kanaatindeyiz.

1.1. Değerler

Türkçe Sözlük'te "bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet" (TDK, 2011: 607) olarak tanımlanmıştır. Toplumda başkalarıyla uyumlu yaşamak için gerekli olan bireysel davranışları oluşturacak yani kişiliği oluşturan evrensel değerler olarak da bilinmektedir. Bu temel değerlerin demokratik bir toplum içinde yaşamak ve sağlıklı ilişkiler kurmak için gerekli olduğu, hem bireye hem de topluma zarar vermeyi engelleyip refaha ulaşmayı sağlayacağı belirtilmektedir. Kişilerin fikir ve davranışları, toplumun değerler sistemi içinde mukayese edilerek birbirlerine göre iyi veya kötü diye karşılaştırılabilir.

Değerler davranışlara rehberlik eden kararları ve inançları değerlendirmede referans alınan kişisel bütünlük ve kimlikle yakından ilişkili ilkeler, kanaatler, idealler, standartlar ya da yaşamsal tutumlar şeklinde Halstead tarafından tanımlanmaktadır (Akt. Şener, 2013: 2504). Toplumdaki değerlerin doğru-yanlış, iyi-kötü olarak tanımlanabilecek davranışları ortaya koyması; ahlâki kurallara bağlı bir yaşantı içinde mümkün olabilir çünkü değerler, kişilerin toplumda beklenen, kabul gören, tasvip edilen temel davranış ölçütleridir. Bu tanımlarıyla

değerler, 'ahlâki ilkeler' olarak adlandırılabilir. Her toplumun kültürel özellikleri kendi değer ölçütlerini belirler.

Toplumda bireyler, sahip oldukları değer yargılarına göre birbirleriyle iletişim kurarlar ve uzlaşmalarında ölçüt kabul edilir, amaç olur. Öyle değerler vardır ki, insanlar arasında vazgeçilmez kabul edilir. Bazı değer yargılarının geleneksel yaşantı içinde var oluşuyla modernitenin ürettiği yeni değer kodlarının çatışması bazen kaçınılmaz olabiliyor. Fichter'e göre (1990: 136-138), değerler toplum içinde bireylerin sosyal statüsünü belirler ve sonuç olarak bu bireylerin davranışlarındaki normları ortaya koyar, değerleri belirleyen ölçütler toplum nezdinde kabul gördüğü için sosyal dayanışma ve bütünleşmeyi gerçekleştirir. Sosyal yaşantı içinde ödül ve ceza gibi moral değerlerin yerleşmesini sağlar.

Teknolojinin kişilerin yaşantısının her alanındaki müdahil durumu, toplumun değerler düzenini değiştirmede yadsınamayacak bir etkidir. Geleneksel değerler, değişen ekonomik şartlar karşısında ne derece dayanıklı olabilir veya bağdaşmayı sağlayabilir? Bu soruların cevapları toplumsal huzurun gerçekleşmesinde en önemli paradigmadır. Toplumların geleneksel değerlerinin oluşturduğu uzlaşma ortamı, teknolojinin sağladığı kolaylıklarla geleceği, materyalist anlayış ve pragmatizmin yönlendirmesinden kaçınarak devam ettirilebilir.

1.2. Değerler Eğitimi

Değerler toplumun birliği ve beraberliği için bir eylemin hangi ölçütler çerçevesinde yapılması duyarlılığını aşar. Bilginin yeni bir güç olarak her türlü değer yerine ikame edilmesi çocuklarımızı yetiştirirken bilgi, beceri, başarı alanlarının yarışçısı olmasını sağlarken "iyi insan" olması beklentisini yok etmemeli.

Kavcar'a göre (1994: 1), "eğitimin işlevi topluma sağlıklı bir uyum yapabilmesi için insanı etkilemektir. Bu etkileme geçmişteki sosyal ve ulusal değerleri tanıtip benimsetme, değerler ve hüneler kazandırma yoluyla olur. Çağdaş eğitimin amacı, dünü koruyarak yarını güven altına almaktır." Toplumun değerlerinin kültürel dokusunu oluşturan öğeler olması nedeniyle Güvenç (1972) de eğitimi bir kültürlenme süreci olarak ele alırken, Özbay (2002) da eğitim ve öğretimin esas görevinin kültürün intikali ve devamını sağlamak olduğunu belirtmiştir. Dünyada ve ülkemizde giderek önem kazanan bir kavram olan değerler eğitimi özellikle son yıllarda tüm eğitim sistemlerinde tartışılan bir kavram olmuştur. Altan'a göre (2011), değerler eğitimi, saygı, sevgi, sorumluluk, dürüstlük ve adalet gibi evrensel bazı değerlerin doğruluğunu vurgular.

Temel değerler üç bölümden oluşmaktadır: Ahlâki bilgi, ahlâki hisler ve ahlâki davranışlar. Bunların tezahürünün, okullarda çocukların hem iyi insan olmalarına hem de iyi kişilik geliştirebilmelerine yardım etmesi gerekir.

Değerler eğitiminin amaçları şunlardır: Öğrencilerin millî ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini ve bu değerlere saygı duymalarını sağlamak. Değerler eğitimi, toplumun huzur ve mutluluğunda birlik ve bütünlüğünde önemli bir yer tutar.

Şener'e göre (2013: 2506), değişen dünyada çocukların yaşamının tümünde ona rehberlik edecek bilgilerin yanı sıra yol gösterici duygulara da ihtiyacı olacaktır. Yerel sorunlarımıza baktığımızda temel meselenin "iyi insan" meselesi olduğunu, olumlu duygular ve değerler sorunu olduğu görülür. Bugün küreselleşen dünyamızda çocukların kişilik oluşturma süreçlerinde birçok rol model, hayat tarzı ve değerler iç içe bulunmaktadır. Beller'e göre (2002), aile, yakın çevre, okul kültürü ve medya, çeşitli yaşantıları; deneyimleri, yansıtılmaları nedeniyle değer kazanımını büyük ölçüde etkiler. Böylece birçok seçimle karşı karşıya kaldıkları bir toplumda öğrencilerin değerler karmaşası yaşamaları kaçınılmazdır.

Öğrenciler üzerinde etkili olan değerler eğitimi ve öğretimi açısından okullara yeni bir nesil yetiştirmede büyük görev düşmektedir. Öncelikle ilköğretimin birinci ve ikinci kademesinde

sosyalleşmeye başlayan çocuk için değerler aktarımında bu devreler ilk basamak olarak kabul edilir. Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarına (1739 Sayılı ME Temel Kanunu) bakıldığında Türk milletinin millî, ahlâki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır (Özbay ve Karakuş Tayşi, 2011: 24).

Değerler eğitimine önem verilmesi sonucunda insani değerleri temel alan "iyi insan" modelinin yetiştirilmesi mümkün olabilir. Öğrencilere estetik güzellikleri, ahlâki değerleri ve etik sorunları, hayatın doğal akışı içinde anlatan edebî eserler, karakter gelişimini sağlar ve toplumun kabullendiği değerleri sanat yoluyla ifade eder.

Değerler eğitimi açısından ilk başlarda çocukların eğitiminde; kişiliklerini şekillendirecek, hayal dünyalarını geliştirecek, iyi-kötü, doğru-yanlış motifleriyle temellendirilmiş masallar çok önemlidir. 'Gülen Ada' hikâyesi üzerinde çalışmak; işte bu nedenle değerler eğitimi açısından önemli görülmüştür. Hikâyenin zeminini oluşturan mitolojik, masalımsı unsurlar; bir çocuk ruhu kadar masum olan saflığın, coşkunun, sevginin, dürüstlüğün, vefanın, bütün olumsuzlukları yendiği bir duygu atmosferi içinde yer almaktadır.

1.3. Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın Uygarlık ve Doğa Anlayışı

Halikarnas Balıkçısı, gerek kültür tarihi içeren araştırmalarıyla gerek edebiyat alanında verdiği eserlerle 'Mavi Hümanizma/Mavi Anadolu' düşüncesinin kurucusu ve en önemli temsilcisidir. 'Anadoluculuk'; aydınlar tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra sınırları çizilen topraklarımızın Anadolu coğrafyası olarak yeni bir kimlikle Türkiye'yi birlik ve beraberlik ortamında var etme hareketidir.

Bir ideoloji olarak Yazıcı'ya göre (2002: 35), 'Mavi Hümanizma', Cumhuriyet dönemi kültürel ve tarihsel arayışlar içinde farklı bir önerme ile düşünsel hayatımızda yer alır. Yeni kurulan bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kimliğini farklı bir boyut ve içerikle tanımlamayı amaçlayarak, 'Mavi Hümanizma' düşüncesi ile Batı medeniyetinin temeli olan Yunan ve Hristiyan kökenli bütün değerlerin gerçek kaynağının Anadolu olduğunu iddia etmektedir. Toprağa dayalı bir ulusçuluk anlayışıyla Türk ulusu ile Anadolu coğrafyası arasında bir aidiyet kurulmaktadır. Alver (2001: 134), 'Anadoluculuk' düşüncesini; 'Anadolu'nun tüm uygarlıkların beşiği olduğu ve Batı uygarlığının da Anadolu'dan beslendiğini iddia etmek, şeklinde ifade etmektedir.

Halikarnas Balıkçısı, Batı medeniyetini kuran değerlerin kaynağının Klasik Ege-Akdeniz uygarlığı ile ilişkilendirdiği Anadolu olduğuna inandığı için eserlerinde; bu coğrafyayı ütopyik, ideolojik bir masal olarak anlatmıştır.

Halikarnas Balıkçısı'nın sahip olduğu geniş kültür yanında mitolojiye, tarihe, doğaya özellikle ağaçlara ve denize olan düşkünlüğü eserlerinde açıkça görülmektedir. Bu yönüyle denizi konu edinen yazarlar içinde en özgünü olmuştur (Kabaklı, 1997: 16; Enginün, 2004:298). Bazı sanatçılar vardır ki hayatları, eserleri kadar ilginç, yaşadıkları çevreye kattıkları değerler açısından örnek şahsiyetlerdir. İşte bunlardan biri de bir ağacın sürgünleri nasıl yeşertirse bulunduğu toprağı, sürgün edildiği Bodrum'u öyle güzelleştirmişti Cevat Şakir. Sürgün hayatının kaçınılmaz sonuçları olan hüznün, yalnızlık, özlem duygularını bir kenara bırakarak Bodrum'u sevmiş, orayı güzelleştirmeye adanmıştı kendini.

Halikarnas Balıkçısı'nın edebiyat alanında verdiği eserlerde tabiat; mitik bir değerdir, kahramanlar da âdeta mistik bir bakışla ona bağlıdır. Tabiat âdeta var olan güzellik ve iyiliklerin kaynağıdır, onun karşısında yer almak; kötülüğü temsil eder. Halikarnas Balıkçısı için hayatın ilk orada başladığına inanılan su; sonsuzluğu simgeleyen deniz iyiliği temsil eder. Yazarın eserlerinde; iyi-kötü karşıtlığı; deniz-kara, deniz insanı-kara insanı olarak karşımıza çıkar. Yazıcı (2005: 41), doğanın eserlerde yer alan kişiler için ahlâki bir ölçüt olarak kullanılıp

bizatihi doğa, iyi ve kötü insanlar karşısında tutum geliştiren bir özne olarak davrandığını belirtir.

Halikarnas Balıkçısı'nın *Ege'den Bırakılmış Bir Çiçek* adlı kitabındaki 'Gülen Ada' hikâyesi, deniz aşığı olan fakir, tokgözlü, balıkçı Deli Davut ile 'Gülen Ada'nın birer âşık gibi birbirlerine olan düşkünlüğü yanında hırslı, tamahkâr, değer bilmez bir milyoner olan Murat Kocadağ'ın adayı görmek için gelmesiyle başlar. Yazar adayı 'teşhis' sanatıyla bir sevgili olarak kişileştiriyor. Hikâyede birbirine zıt iki ayrı ahlâki değer ve davranışları sergileyenlerden balıkçı Davut, sevgiyi, aşkı en coşkun şekilde yaşayan, fedakârlık, zarafet duygularıyla donanmış biri, Kocadağ ise kaba, kendini beğenmiş, maddiyatçı olarak tanıtılmaktadır.

Halikarnas Balıkçısı'nın 'Gülen Ada' hikâyesinde doğanın 'tavır', "olumlanan" kahramanı yansıtır niteliktedir. Kahramanların sadece "doğa" ile kurulan ideoloji aracılığıyla yansıtılması, hem bireyi hem de toplumsal yaşamdaki eleştirileri doğa ile sınırlamaktadır. Güzelliği, iyiliği temsil eden doğa, mutlulukların da kaynağıdır ve tüm değerler ancak onun yasalarıyla uyum sağlandığında elde edilebilir. 'Balıkçı'nın 'doğa'sı 'evrensel değerleri' yaratan, bütün uygarlıklara beşiklik etmiş Anadolu coğrafyası ile sınırlandırılmış kültürel bir doğadır.

2. Yöntem

Bu çalışmada Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın 'Gülen Ada' hikâyesi incelenerek içerisinde yer alan değerler yorumlanarak değerler aktarımında kullanılabilirliği incelenmiştir. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yapılmış veri toplamak amacıyla kaynak tarama tekniği kullanılmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar

'Gülen Ada' Hikâyesinde Aktarılan Değerler

3.1. Hoşgörü ve sevgi (bu duyguların bir yansıması olarak güler yüzlü davranış)

Eserde ilk dikkat çeken nokta hikâyenin başlığıdır. 'Gülen Ada' hikâyesindeki "gülme" kavramı üzerinde durulduğu, gülmenin iyi insanlara atfedilen bir özellik olduğu anlaşılmaktadır. Bu tavrın karşısında; asık surat, kaba davranış; kötü insanların sıfatı olmaktadır. Şener'e göre (2013: 2515), güler yüzlülük bir şefkat belirtisidir, surat asmak da bir insandan nefret etme sebebi olarak değerlendirilir.

Güler yüzlü olma; sevginin, hoşgörünün bir yansımasıdır. Deli Davut'un doğaya olan sevgisi, bir neşe, gülüş olarak ada ve deniz tarafından karşılık bulur. Aynı şekilde "kan, ter içinde gürleyen" Kocadağ'ın adının da ifade ettiği 'büyüklük' duygusu, böbürlenme, somurtma, aşığılama; ada ve deniz tarafından kendisine ayna gibi yansıtılır.

Doğanın mutluluk kaynağı olması, kendisine emek veren insana fazlasıyla mukabele etmesini ironik bir şekilde ifade eden 'Kara Toprak' şiirinde "*Karnın yardım kazmayınan belinen /Yüzün yırtım tırnağınan elinen / Yine beni karşıladı gülünen /Benim sâdik yârim kara topraktır.*" diyerek tabiat ile insan arasındaki dostluğu, ilginç metaforlar kullanarak işleyen Âşık Veysel gibi Cevat Şakir Kabaağaçlı da sevgi nazarıyla tabiata bakmıştır.

Hoşgörüden kaynaklanan güler yüzlü olmak, o kadar değerlidir ki, aslında "Güzellik bakanın gözündedir." atasözünden hareketle insan güzel görmesini bildiği sürece hem kendi mutlu olur hem de çevresini mutlu kılar. "Her şey... deniz, dalga, köpük, kaya, ağaç, dal, kök, ne varsa... pembe bir camdan geçen bir bakış gibi, o gülüşten geçerek hep şenlenir gülerdi." Bu cümleden anlaşılacağı üzere; duyguların sirayet edici olması sonucunda, tabiat bir gülüş bir neşe ile şenlenir.

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi ada ile beraber doğada bütün unsurlar pür neşe kesilir. "Gündüz gülüşe gülüşe gelmişlerdi. Ay ışığında ise ayrı gülümseme onları birbirine sarıyordu."

Hikâyenin başlığından son satırlarına kadar ada; sevgili olan bir kadın veya neşeli bir çocuk olarak “gülüş şelalesi, gülen, gülümseyen, gülüşe gülüşe” kavramlarını güçlü bir şekilde temsil ederek safiyetin, doğallığın vurgulanmasında kullanılmıştır.

3.2. Mutluluk

Eserde ada sevgilisini karşılarken kahkahalar atan mutlu bir kadına benzetilmektedir. Halikarnas Balıkcısı eserde mutluluk kavramını masumiyet ve doğallık kavramlarıyla birleştirerek mutluluğun kendi dünyasında ifade ettiği önemi de ortaya koymaktadır.

‘Gülen Ada’ ile ‘Deli Davut’un birbirlerine duydukları neşe içinde sevgi, aşk mutluluğa vesile olmaktadır: “*Adanın tâ açıklarından cınlayan gülüşü ile Deli Davut’un denizden gelen gülüşü birbirine gönül verenlerin karşılıklı uzatılan kolları gibi kavuşarak çekerler, âdeta dudak dudağa gelirlerdi.*”

‘Gülen Ada’ bir çocuğa benzetilerek mutlulukla neşe içindedir: “*Fırlattığı bir topu ata tuta... oynayan bir çocuk gibi, gülüşünü fırlatarak “denizlerde... oynar”*”

Gülüşüyle tanınmış ‘Gülen Ada’nın mutluluğunun ifadesi olarak türkü söylediği bilinirmiş: “*Kocadağ kan ter içinde Davut’a “Ülen, senin methettiğin ada bu mu? Hani ya türkü söylerdi?”*”

3.3. Şefkat (değerinin belirtisi olarak ‘yapayalnız’ın yanında olmak)

‘Gülen Ada’ hikâyede anlatıldığı üzere sayısız adalar içinde “yol uğrağı olmayan, ücra bir yerde” bulunmakta. “Para pul budalası” olmayan balıkçı Davut, işte bu adanın karasevdalısıydı: “*Ne var ki, Deli Davut Arşipel’in sayısız adaları arasında -yol uğrağı olmayan, ücra bir yerde – asıl Gülen Ada’nın vurgunuydu.*”

Ücra bir yerde bulunan ‘Gülen Ada’ tek başına, kimsesiz bir çocuğa benzetilmiştir. Halikarnas Balıkcısı yapayalnız oynayan bu çocuğun tutkunudur: “*Fırlattığı bir topu ata tuta yapayalnız oynayan bir çocuk gibi, gülüşünü fırlatarak “denizlerde tek başına oynar”*”

Yukarıdaki cümlelerde ‘Gülen Ada’ ile ilgili ifadeler toplumumuzun gelenek ve inançlarında yer alan arayıp soranı, kimsesi olmayanlar garip diye adlandırılır ve onların yanında olmak, ilgilenmek bir erdemdir. Ayrıca ‘yapayalnız’, ‘tek başına’ bir çocuğa şefkat gösterilir. Bütün bu değerler halkımızın önemli hasletleri arasında yer alır.

3.4. Alçak gönüllülük

Bu değer yargısı Türkçe Sözlük’te “Alçak gönüllü olma durumu, tevazu, mahviyet, mütevazılık” (TDK, 2011: 86) olarak tanımlanmıştır. Kendi değerini olduğundan aşağı gören, başkalarını küçük görmeyen, büyülenmeyen (kimse), mütevazı kimseler için kullanılan sıfattır. Kendini beğenme, diğer insanlardan üstün görme; bencilliği doğurur.

‘Para pul budalası’ olmayan Davut’un “adalar karasevdalısı” olarak tanımlanması; alçak gönüllü olduğunu vurgulamaktadır. Bir balıkçı yaşantısı, doğada sade, fedakâr, mütevazı bir hayat gerektirir.

Deli Davut davranışlarında ne kadar mütevazı olsa da Murat Kocadağ, adına uygun kendini beğenip karşısındakileri küçük görmektedir. Yunus Emre, tasavvufta en önemli ders olan alçak gönüllü olma konusunda “*Miskin ol, bre miskin, gider senden kibr ü kin / Kibr ü kini çıkargıl, erden nasib olasn.*” (1965: 110), diyerek, kibirden uzak durmayı şiddetle tavsiye ediyor: “*Sakinğil olmağıl kibirle yoldaş / Kibir kandayisa onunla savaş*” (1965: 8).

Hikâyede paranın her şeyden değerli olduğuna inanan Kocadağ “Gönül değil, şaka değil, para veriyordu.”. Bu düşüncesiyle insanı insan yapan değerlerden ne kadar uzak olduğu

vurgulanarak, Murat Kocadağ ironik bir şekilde aşağılanmaktadır. Gönül kavramı edebiyatımızda çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Yunus Emre: “*Gönül Çalab'ın tahtı, gönüle Çalap baktı/ İki cihan bedbahtı kim gönül yıkar ise*” (1965: 119) dizelerinde; edebiyatımızda gönüle en yüce anlamı yüklemiştir. İnsanın yaradılışında var olan kibir ve gurur öyle bir duygudur ki yeryüzündeki bütün dinî inançlara ve ahlâki değerlere göre kibir ve gurur sahibi insanlar davranışlarından dolayı eleştirilmiştir.

Kocadağ'ın malına mülküne güvenerek insanları küçümsemesi hatta doğayı bile sadece satın alınacak bir meta gibi görmesi; böylece doğadaki güzelliğin, ahengin farkında olmaması Halikarnas Balıkcısı tarafından ironi malzemesi olarak işlenmiştir: “*Kocadağ'ın tavrında ve sesinde, sahip olduğu otomobillerin, emlakın ve paraların büyük tutarı sırtırdı. İnsan onunla görüşürken, bir insanla mı konuşuyor yoksa otomobille, emlak ve arazi ile ve para kasası ile mi konuşuyor pek bilinmezdi.*” Yoksul, mütevazı Deli Davut ile karşılaştırıldığında görünüşte konforlu bir hayat süren Kocadağ acınası bir zavallılık sergilemektedir. Halikarnas Balıkcısı, Karadağ'ın sahip olduğu bu özelliklerinden dolayı eleştirerek, alçak gönüllü olmanın değerine vurgu yapmaktadır.

3.5. Nezaket

Türk toplumunda en fazla önem verilen değerlerden biri olan edep, toplum törelerine uygun davranma, incelik, naziklik olarak bilinir. Türkçe Sözlük (TDK, 2011: 1769)'te nezaket “Başkalarına karşı saygılı ve incelikli davranma, incelik, naziklik” olarak tanımlanmıştır.

Hikâyede büyük bir şirkette çalışan Murat Kocadağ, üstten bir bakış açısı ile “Bana bak!” diye söze başlayarak balıkçı Deli Davut'a hitap eder: “*İzmir'in büyük Kaliferni şirketinin ünlü eksperî Murat Kocadağ, Deli Davut'a; “Bana bak! Gülen Ada'yı biliyor musun? Bu ada nerededir?” diye sordu.*

Kocadağ, hikâyede adanın güzelliğinden bihaber, onun sadece kendini eğlendirecek özelliğini görmek istemektedir:

“*Eksper, “Ada ne yapar? Güldüğünü söylüyorlar. Sahiden güler mi?” diye sordu.*”

Bütün bu nezaketten yoksun sorulara Deli Davut gerek jestlerindeki zarafetle “*cevap olarak, kolay ve geniş bir kavisle havada gezdirdiği eli, sanki adanın sınırlarını dört bucağa fırlatıyor ve adaya dolaylarından tamamen hür bir varlık havası veriyordu.*”, gerekse sözlerindeki incelikle bir masal dünyasından bahseder gibi “*fırlattığı bir topu ata tuta yapayalnız oynayan bir çocuk gibi, gülüşünü fırlatarak... oynar*” diye anlatarak cevap veriyor.

Murat Kocadağ'ın ise sahip olduğu mevki ve emlaktan kaynaklanan kibrin verdiği kabalık sesine ve tavırlarına yansır: “*Kocadağ'ın tavrında ve sesinde, sahip olduğu otomobillerin, emlakın ve paraların büyük tutarı sırtırdı.*”

‘Gülen Ada’nın Kocadağ'ın kabalıklarına verdiği sert cevap karşısında, “*Ülen, senin methettiğin ada bu mu? Hani ya türkü söylediydi? Eşek gibi anıyor be! Ada değil baş belası!*”... “Ne zoruma! Bu zırlıtıyı dinleyeyim?” diyen Kocadağ çirkince, terbiye sınırlarını aşan bir tavır ortaya koyuyor. Karasevdaşlığı olduğu ‘Gülen Ada’ için kötü sözler söyleyen Kocadağ'a Deli Davut çok zarif, nükteli bir yanıt veriyor: “*Ah efendim, bu güne dek hiç de böyle anırmamıştı.*” derken aslında “senin anladığın dilden cevap verdi.” demek istiyor.

Kara adamı Murat Kocadağ ile deniz adamı olan Balıkçı Davut karşılaştırıldığında; zengin ve eğitilmiş olduğu düşünülen Kocadağ'ın tabiat karşısındaki kabalığı sonunda; küçük düşmesine sebep olur. Okuyucunun nazarında da küçük düşen Kocadağ'a karşın, Deli Davut bu kabalıklara karşın sakin, içten, samimi hareket etmesiyle kendisine karşı takdir duyguları beslenmesine vesile olur.

3.6. Onurlu davranış

Türkçe Sözlük'te: İnsanın kendisine karşı duyduğu saygı, şeref, öz saygı, haysiyet, izzetinefis; başkalarının gösterdiği saygının dayandığı, kişisel değer, şeref, itibar (TDK, 2011: 1806) olarak tanımlanan onurlu davranış, hiç kimse karşısında menfaat nedeniyle eğilmemeyi gerektirir.

Kocadağ nasıl böbürlenip, büyüklük taslayıp kabalaşıyorsa bu tavır karşısında adanın da aynı dili kullandığı görülmektedir, çünkü “adanın da asıl tuhaflığı, adamın adayı değil, ama adanın adamını seçmesiydi.... Uzaktan yaşmakta olan Kocadağ'ı görünce o da yavaş yavaş büyümeye koyuldu.”

‘Gülen Ada’nın Eksper Kocadağ tarafından bir meta olarak algılanıp “*kundurularının tabanlarıyla, şap şap tapu senedi damgalarcasına adım atarak*” dolaşması ile aşağılanan “... adanın artık adam akıllı damarına basmıştı”.

Kocadağ'ın para sayarak “...adanın önüne gelip kendisini eğlendirmek için soytarlık yapmasını bekliyordu.” Kocadağ gibi insanlar için Yunus Emre; “özünden gayri kimseyi beğenmez / Yüce yerde durur aşağı inmez” demektedir (1965: 7). ‘Gülen Ada’ küçümseyici, maddiyatçı, aşağılayıcı tavır karşısında “*Kocadağ'ı görünce tepesine doladığı koskocaman kara bulutu başına davul kadar kavuk edindi ve deniz ortasında asık suratlı bir gulyabani kesildi.*” Sonuç olarak, haysiyetli bir davranış sergilemektedir.

Eksper'e iyi bir ders vererek ondan kurtulmanın yolu, “*Adanın tüyleri diken diken oldu. Santal çalıları Kocadağ'a çelme tak-(arak)*” onu düşürüp haddini bildirmek olmuştur.

Halikarnas Balıkcısı ironik bir üslup içinde tanımladığı Kocadağ'ı tabiat unsurlarını kullanarak yerden yere vurmaktadır. İzzetinefis sahibi herkesin göstereceği tepkiyi teşhis sanatı ile kişileştirilen Ada gösteriyor:

“*Kaya sırtını sirkince Kocadağ düştü. Patavatsız taşlar kuş tüyü kesileceklerine kaskatı dondular. Bazı kayaların tepesi attı. Her delikten havaya sular fıskırdı. Kocadağ sırlıklam oldu. Sudan kaçmayım derken çalılara daldı.*”

Hikâyede Eksper'i destekleyen sadece “Kocadağ'la beraber gelen adayı göklere çıkarırcasına metheden iki badı badı bacaklı kâtip” Kocadağ'ın üzülmüne neden olan Ada'nın “bu edepsiz ve terbiyesizliği” karşısında “sıkılıp büzülüyor”, belki de menfaat kaybına uğrayacaklarını düşünerek “Kocadağ düştükçe yerden temennalar çıkarıyorlardı”.

Hikâyede, bir kötülük karşısında Ada'nın onurlu ve saygın davranışı ile Kocadağ'ın içine düştüğü bu gülünç ve aşağılanmış durumda iki kâtibin menfaatleri icabı Murat Kocadağ karşısında eğilmeleri karşılaştırılmaktadır. Burada onurlu davranma üzerinde değer vurgusu güçlü bir şekilde hissedilmektedir.

3.7. Doğa sevgisi

Hikâyede coşkun bir tabiat sevgisi ile aşk ve nefret duygusu birleşiyor. Kaplan (2010: 165), Halikarnas Balıkcısı'nın, şiir ve masal gücü ile kuru ve basit ideolojik fikirleri aşarak güzelliğe ulaştığını ifade eder. Deli Davut deniz ve adayı bir sevgili gibi sever hatta “adalar karasevdalısıydı” diye Halikarnas Balıkcısı onu tanımlar.

“*Denizin bu deli divanesinin gözünde hep adalar tüter, adalar titrerdi. Tan yeri ağarırken adalarla beraber uyanacağım diye çok geceler göz yummazdı.*” anlatımı, deniz ve adanın hikâyeye kahramanının gönlündeki yerini ifade eder. Davut ile deniz ve ada arasındaki münasebeti, şairane benzetmelerle tasvir eder. Yazıcı (2002: 326), Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın eserlerinde denizin; büyük ve geniş oluşu ile sonsuzluğu; doğallığı, güzelliği ile masumiyeti, saflığı; hareketli yapısıyla coşkuyu, neşeyi; barındırdığı hayatlarla yaşamı, canlılığı, hükmedilemeyen doğasıyla da özgürlüğü temsil ettiğini vurgular.

Doğanın kendisini dost belleyen ona emek veren her insana fazlasıyla mukabele ettiğini 'Kara Toprak' adlı şiirinde anlatan Aşık Veysel, "İşkence yaptıkça bana gülerdi / Bunda yalan yoktur herkes de gördü / Bir çekirdek verdim dört bostan verdi / Benim sâdik yârim kara topraktır." sözleriyle tabiat ile insan arasındaki dostluğu, ilginç metaforlar kullanarak işlemiştir. Aşık Veysel gibi Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabaağaçlı da sonsuz bir sevgiyle tabiatı kavramıştır. Onlar tabiatı sevmiş, tabiatla onlara aynı özveriyle karşılık vermiş. Kaplan'a göre (2010: 165), duyguların dış âleme, tabiatla yansımaları onları değiştirir, Deli Davut duygularını tabiatla yansıtınca, tabiat bir ayna gibi ona aynı duygularla cevap verir.

Deniz ve ada "tâ uzaklardan göz kırparak, koyunlarında bir yeni gün daha yaşayacağını ona gün doğmadan müjdeleyince" Deli Davut dünyaya yeniden gelmişe döner. Ada ve deniz; "tâ uzaklardan göz kırparak, koyunlarında bir yeni gün daha yaşayacağını ona gün doğmadan müjdelerdi."

Halikarnas Balıkçısı, tabiatla âdeta mistik denilebilecek bir duyarlılıkla bakıyor ve onu güzelleştirmeye çalışıyor. Tasavvufta ifadesini bulan "varlıkta yok olma" kavramının bir yansıması olarak, Deli Davut deniz ile arasındaki ayrılığı ortadan kaldırıyor:

"Denize düşen çiğ tanesinin, ayrılığını denizde kaybetmesi gibi, Deli Davut ta adadan ayrılığını kaybediyordu."

Deli Davut, 'Gülen Ada'yı aşkla seviyor, hikâyede 'Gülen Ada' yer yer oynak, işveli bir kadın olarak tasvir edilmiş. Kaplan, balıkçı Davut için o, bir kadının yerini tutuyor, Davut ile deniz ve ada arasındaki münasebet cinsî bir mana taşıyor (2010:165), demektedir: "Adanın tâ açıklarından çınlayan gülüşü ile Deli Davut'un denizden gelen gülüşü birbirine gönül verenlerin karşılıklı uzatılan kolları gibi kavuşarak çekerler, âdeta dudak dudağa gelirlerdi."

3.8. Doğaya saygı

Hikâyede ada, deniz teşhis sanatı ile kişileştirilerek insana veya doğaya ait bazı duyarlılıklar telkin edilmektedir.

Deli Davut, kayık kullanırken Kocadağ, gürültülü bir şekilde motor kullanarak adaya gitmeye kalkıştı: "Eksper bir motor kiraladı. Kılavuzluk edecek olan Davut'un kayığı da yedekte çekilecekti." Günümüzde insanların rahatsız olduğu "gürültü kirliliği" konusunda da gerekli hassasiyete dikkat çekilmektedir.

Halikarnas Balıkçısı'nda tabiat, başlı başına insanın bütün varlığıyla menfaat gözetmeden sevgiyle bağlanmasını gerektirir. "Oraya, bütün gönül gözlere ve kulaklara toplanarak patırtı yapıp adayı ürkütmemek için, usul usul ayak ucuna basarak gidilirdi." cümlesinde, tabiatı temsil eden 'Gülen Ada' sevgi ve saygıyı hak eden, özen gösterilmesi gereken bir varlıktır.

Hikâyede deniz ve adayı eğlence aracı olarak değerlendiren Murat Kocadağ hak ettiği şekilde karşılanmıştır: "Motor adayı kıyılarken adanın ağzı kalabalık mağaraları köpür köpür köpürerek koca dağın suratına deniz tükürdü. Kayalar dış göstererek hırslıyorlardı."

Cevat Şakir Kabaağaçlı eserlerinde denizi ve deniz insanlarını iyiliğin, doğruluğun, mutluluğun temsilcisi olarak ele almış, insanlara iyilik, mutluluk sağlayan tüm değerler ancak doğanın yasalarına saygılı davranıldığında elde edilebilir düşüncesine ön planda yer vermiştir. Balıkçı'nın "doğa"sı "evrensel değerlerin kaynağı ve bütün uygarlıklara beşiklik etmiş Anadolu coğrafyası ile sınırlandırılmış kültürel bir doğadır.

Hikâyede vurgulanan insan, doğaya nasıl yaklaşırsa, ona karşı hangi duyguları beslerse, aynı duygularla karşılık alır: "Adanın tüyleri diken diken oldu. Santal çalıları Kocadağ'a çelme taktı. Kocadağ durmamacasına sırtüstü, yüzüstü geliyordu. Adanın bağı hava dolu bir gayda kesilmişti. Her deliği dağ dağa kavuşturan, diş kamaştırıcı bir cayırtı koparıyordu. Adanın siniri tutmuştu. Ada yapayalın sertliği ile sipsivri sokuculuğu ile kapkanca

tırmalayıcılığı ile Kocadağ'a kaktı, tekmeledi, tokatladı ve daladı." Gerçek hayatta tabiata zarar verip onu yok etmekle tabiat kanunlarına uyumlu olarak onu korumak; farklı sonuçlar doğurur gerçeği artık kaçınılmaz bir vakadır.

Büyük bir şirketin eksperisi olan Murat Kocadağ, üstün bakışı, sahip olduğu mal varlığına güvenerek "Kunduralarının tabanlarıyla, şap şap diye tapu senedi damgalarcasına adım atar eksper.". Para ile her şeyi sahiplenme arzusu tavırlarına yansırken "Adanın artık adam akıllı damarına basmıştı." Bu saygısız yaklaşım adadan, denizden beklemediği şekilde aynı haşin, sert, pervasız bir cevapla karşılaşır. Hikâyede Kocadağ için "sudan kaçayım derken çalılara daldı" benzetmesi "yağmurdan kaçarken doluya yakalanmak" deyiminin anlamını çağrıştırmaktadır:

"Motor adayı kıylarken adanın ağzı kalabalık mağaraları köpür köpür köpürerek koca dağın suratına deniz tükürdü. Kayalar dış göstererek hırlıyorlardı. Kaya sırtını sirkince koca dağ düştü. Patavatsız taşlar kuş tüyü kesileceklerine kaskatı dondular. Bazı kayaların tepesi attı. Her delikten havaya sular fıskırdı. Kocadağ sırlıklam oldu."

3.9. Özgürlük

Sonsuzluğun simgesi olan deniz, Halikarnas Balıkçısı'nın eserlerinde özgürlük çağrışımı yapar. 'Gülen Ada' hikâyesindeki Deli Davut, "para pul budalası" olmayan maddiyata önem vermeyen biri olarak özgür bir ruhu temsil etmektedir. "Kuş uçmaz, kervan geçmez dağ başlarında gerili duran telgraf tellerine rüzgâr değince, tellerin uzun uzun inlemesi gibi, Davut'un da gönlü titreye titreye ışığa ve açıklıklara uyanır, gözleri yüreğinde vuran sevinçle harlardı."

Balıkçı Davut'un adına getirilen "Deli" sıfatı sıra dışı bir insan profili olduğunu sembolize eder. Kaplan, bu olağandışı kişilik konusunu şu şekilde tanımlar: "Yazar daha hikâyesinin başında 'kimi insan para pul budalası olur.' diye, para peşinde koşanlara karşı aldığı tavır belirtir. Balıkçı Davut'u ise hikâyesinde, âdeta bir eski Yunan ilâhı gibi yüceltir." (2010:164). Hikâyede sadece Deli Davut değil 'Gülen Ada' da 'ufuktan ufuğa' sonsuzluk arayışı ile özgürlüğü çağrıştırmaktadır: "kendi ışığı içinde gizlenen güneş gibi, ada parlayan ışığında kaybolur koca enginde ufuktan ufuğa çmlayan gülüş olurdu."

3.10. Kanaat

"Kimi insan para pul budalası olur, kimisi keşif ve icat meraklısı, bazısı da musiki âşığı. Deli Davut ise adalar karasevdahıydı." Balıkçı Davut, para pul peşinde olmayan gönül zengini biri olarak eziyetli işleri zevkle, tutkuyla yapar. Zor ve çetin tabiat kanunları, onun bağrında yaşamak isteyenleri büyük fedakârlıklar yapmaya mecbur eder.

Kanaat sahibi olmayan insanın bu şartlarda mutlu olması mümkün de değildir. Büyük bir özveri ile geçimini sağladığı deniz yaşantısı onun için mutluluk kaynağıdır: "Denizin bu deli divanesinin gözünde hep adalar tüter, adalar titrerdi. Tan yeri ağırırken adalarla beraber uyanacağım diye çok geceler göz yummazdı."

3.11. İyilik ve cömertlik

Karşılık beklemeden yapılan yardım olarak tanımlanan iyilik, her toplumun en çok ihtiyaç duyduğu bir değer yargısıdır. İyiliğin yaygın olduğu bir toplumda yardımlaşma ve dayanışma duyguları gelişir. İyilik, insanlar arası ilişkileri geliştiren toplumda huzuru tesis eden bir kavramdır. Karşılık beklemeden iyilik yapan, duygularında cömert olan ve sahip olduğu güzellikleri paylaşan Deli Davut, Halikarnas Balıkçısı'nı temsil etmektedir.

Murat Kocadağ'ın daha başından itibaren davranışlarına ve sözlerine yansıyan hodbinliğine rağmen onun isteği olan 'Gülen Ada'yı görme arzusu konusunda, elinden gelen yardımı yapmaktadır: "İzmir'in büyük Kaliferni şirketinin ünlü eksperisi Murat Kocadağ, Deli Davut'a; "Bana bak! Gülen Ada'yı biliyor musun? Bu ada nerededir?" diye kabaca, nezaketten uzak bir

soru karşısında; “*Deli Davut’un cevap olarak, kolay ve geniş bir kavisle havada gezdirdiği eli, sanki adanın sınırlarını dört bucağa fırlatıyor ve adaya dolaylarından tamamen hür bir varlık veriyordu.*”

Balıkçı Davut gerek sözleriyle gerekse davranışlarıyla gönlünde yer etmiş güzelliği etrafına da yansıtarak anlatımıyla ‘Gülen Ada’yı sıra dışı kılıyor: “*Eksper, ‘Ada ne yapar? Güldüğünü söylüyorlar. Sahiden güler mi?’ diye soran Kocadağ’a verdiği cevapta Deli Davut, “fırlattığı bir topu ata tuta yapayalnız oynayan bir çocuk gibi, gülüşünü fırlatarak “denizlerde tek başına oynar”*”

3.12. Huzur

Teknoloji insanlığa rahat ve konforlu bir hayat sunmanın aracı olarak kullanılabilir. Günümüzde teknolojinin kullanım alanı ve boyutunun insan ve doğa üzerindeki etkileri günümüzde araştırma konusu iken Halikarnas Balıkçısı'nın kahramanı Deli Davut'un karşıtı olan Murat Kocadağ kayık yerine motor kullanarak adanın ve denizin sükûnetini bozuyor. Hikâyede teknoloji ile doğal hayatı temsil etmek üzere, motor-kayık ve fonograf- ‘Gülen Ada’nın ‘gülmesi’ ve ‘türkü söylemesi’ karşıtlıklarını ifade eden metaforlar kullanılmıştır. “*Eksper bir motor kiraladı. Kılavuzluk edecek olan Davut’un kayığı da yedekte çekilecekti.*” Ayrıca motor zenginliği temsil ederken kayık; sade bir balıkçı hayatını anlatır.

Halikarnas Balıkçısı'nı temsil eden Deli Davut Ada'nın “tâ açıklarından çınlayan gülüşü” nü özlerken Kocadağ rahat, konforlu otel odasında dinlenmeyi ister: “*Ne zoruma! Bu ziriltiyi dinleyeyim? Giderde oteldeki fonografımı çalarım.*”

Hikâyenin sonunda Murat Kocadağ konforlu otel odasındaki fonografını çalarak, dinlenmeyi arzu ederken, aslında böyle bir hayatın içinde eksikliğini duyduğu bir şeyler için “Gülen Ada”ya gitmek istemişti. Onun tabiatta, hoyrat davranışları nedeniyle fark edemediğini, Deli Davut görüp, yaşayarak mutluluğun kaynağı olan huzuru bulmuştur.

3.13. Estetik duygulara yer verilmesi (Mitoloji ve masal unsurlarının kullanılması)

‘Gülen Ada’ hikâyesindeki mitlerle örülmüş masalımsı, şiirsel anlatım; okuyucuda estetik duyguları uyandırmaktadır. Gerçekten hayale kayan anlatımda; deyimler, karşıt anlamlı, eş anlamlı ve yakın anlamlı seçilen söz birliklerine büyük ölçüde yer verilmiştir. Yazıcı (2011: 46), Halikarnas Balıkçısı'nın kimi mitsel öyküleri, eserlerde yer alan olaylar aracılığı ile metinlere monte eder ya da bu öykülere benzer öyküler ortaya koyduğunu ifade eder.

“*Arşipel’in o kopkoyu çelik mavisinde....*” sözlerinde Ege Denizi Arşipel adıyla geçmektedir. Arşipel, antik çağlarda ‘Eski Deniz’ anlamına gelen bu sözcük, Halikarnas Balıkçısı için yaşama sevinci ile özdeşleşti. Kalebentlik cezasını çekmesi için Bodrum’a götürülen ‘Balıkçı’nın Ege Denizi’ni gördüğü anda yüreğini dolduran mutluluğun rüzgârı ‘Arşipel’ çılgılığıyla çevreye yayıldı. Halikarnas Balıkçısı, ‘Arşipel’i, onun çevrelediği kara parçalarını, doğal ve insan yapısı bütün güzelliklerini ve insanını tanıdı, kucakladı ve sevdi: “*Neptün’ün Anfitrit’i çağıran sesinin hızıyla adalara doğru fırlar ve Arşipel’in cam mavisini dalgalarının uçan yelelerine uzun bir bayrak, bir koro gibi yapraklanan gülüşünü katardı.*”

Eski Yunan mitolojisine çok ilgi duyan Halikarnas Balıkçısı'nın ‘Gülen Ada’ hikâyesini yazarken de mitlerin tesiri altında kaldığını, Kaplan, yaptığı telmih ve benzetmelerden de bellidir diye ifade etmektedir (2010: 165). Yazar, Deli Davut’u deniz tanrısı Neptün’e, “Gülen Ada” yı karısı Anfitrit’e benzetir: “*Davut limanda uyuyan kayığın demirini hırçın hırçın koparıp atar ve adından da, sanından da, özel kişiliğinde de soyunarak salt hür gönül*

Neptün’ün Anfitrit’i çağıran sesinin hızıyla adalara doğru fırlar ve Arşipel’in cam mavisini dalgalarının uçan yelelerine uzun bir bayrak, bir koro gibi yapraklanan gülüşünü katardı.”

Eserlerinde yer alan doğaya ilişkin çoğu betimlemede Klasik Ege-Akdeniz uygarlığının yarattığı mitolojik adlandırmalar sıklıkla kullanılır. Halikarnas Balıkcısı, hikâyede mitolojik, masalımsı unsurlara yer vermiş: Arşipel, Anfitrit, Neptün, Pan, su perileri, gulyabani kelimeleri bize mit ve masal çağrışımı yapmaktadır.

Yaptığı abartılı betimlemelerle masalların büyüğü, çekici havasını oluşturmuş: “*Kuş uçmaz, kervan geçmez dağ başları*” betimlemesi bize masalların girizgâh cümlelerini hatırlatır. “*salt hür gönül*”, “*Gülen adanın nerede başlayıp nerede bittiği hiç bilinmezdi*”, yine masallara has olağan dışı tasvirler, gulyabaniler burada da karşımıza çıkar: “*Ada, koca dağı görünce tepesine doladığı koskocaman kara bulutu başına davul kadar kavuk edindi ve deniz ortasında asık suratlı bir gulyabani kesildi.*” Masalların ilgi çekmek ve olağanüstü atmosferi oluşturmak için yüreklere korku salan motiflerle bezenmiş tasvirlerine bu hikâyede de rastlanmakta: “*Adanın bağı hava dolu bir gayda kesilmişti. Her deliği dağı dağa kavuşturan, diş kamaştırıcı bir cayırtı koparıyordu.*” Masalların güzel son ile bitmesi, bu hikâyede de tekrar ediyor: “*Deli Davut uykusundaki tebessümünün halesiyle, ebemkuşağının çemberini tamamlıyordu.*”

Hikâyedeki anlatımda zaman zaman kullanılan üsluptaki şiirsellik gerçeğe rüya arasındaki sınır kalkar: “*Deli Davut uykusundaki tebessümünün halesiyle, ebemkuşağının çemberini tamamlıyordu.... Gündüz gülüşe gülüşe gelmişlerdi. Ay ışığında ise ayrı gülümseme onları birbirine sarıyordu. Dünya kendi yolunda, onlarda rüyalarında döne döne gidiyorlardı.*”

4. Sonuç ve Öneriler

‘Gülen Ada’ hikâyesinde insanlık kadar eski masallarda olduğu gibi aşk, nefret, korku türünden temel duygular ifade edilmiş. Bu hikâyede olduğu gibi masalların olay örgüleri ve sembollerle beşerî duyguları ifade etmeleri, günümüze kadar yaşamış olmalarının sebeplerinden biridir. ‘Gülen Ada’ hikâyesinin oluşturduğu tesir, ideolojiden çok, masal ve şiir havasıdır. Hikâyenin asıl kahramanı, adından da anlaşılacağı üzere ‘Gülen Ada’dır. Mitolojik, şiirsel, masalımsı bir kahramandır.

‘Gülen Ada’ hikâyesinde, insanların hem birbirlerine hem de doğaya karşı sevgi ve saygı duymaları telkin edilmektedir. Hikâyede coşkun bir tabiat sevgisi ile aşk ve nefret duygusu birleşiyor. Cevat Şakir Kabaağaçlı, anlatımında kullandığı ses tekrarları, kelime grupları, ikilemeler ve deyimlerle oluşturduğu etkileyici üslup ile şiir ve masal tadında okuyucunun karşısına çıkar. Bu büyüleyici ve ilgi çekici anlatım içinde hikâyenin örgüsünü oluşturan değerler sistemi, okuyucuya kolaylıkla ulaşır ve onun tarafından benimsenir.

Bu çalışmada ‘Gülen Ada’ hikâyesinde aktarılan günümüzde ve gelecekte de geçerli olabilecek evrensel değerler, şu şekilde belirlendi:

Doğa sevgisi, doğaya saygı, hoşgörü ve sevgi (bu duyguların bir yansıması olarak güler yüzlü davranış), mutluluk, alçak gönüllülük, şefkat (değerinin belirtisi olarak ‘yapayalnız’ın yanında olmak), nezaket, onurlu davranış, özgürlük, gönül zenginliği, tok gözlülük, kanaat, iyilik, huzur, estetik duygulara yer verilmesi (mitoloji ve masal unsurlarının kullanılması).

Yukarıdaki tespitler, gençlerin eğitiminde değerler aktarımında; bilişsel olduğu kadar duygusal etkileri harekete geçirecek anlamda ve üslupta yer almıştır.

Türkçe Dersi Öğretim Programında; MEB (2006)’da yer alan, genç nesilleri yetiştirirken “hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri” şeklinde öncelik verilen değerler dikkate alınmalıdır. Yine MEB (2006)’da ifade edilen “metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.” şeklinde metin seçiminde gösterilmesi gereken dikkat ve özen mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Edebiyat eserleri, milletlerin ahlâki, kültürel değerlerini yansıtarak değerlerin nesilden nesile aktarılmasında büyük katkı sağlar. Karakuş (2012: 241), edebî eserlerin, Türkçe öğretiminin

genel amaçları doğrultusunda, temel dil becerilerinin geliştirilmesinde önemli olmaları yanında verdiği mesajlar açısından da dikkate alınması gerektiği düşüncesini taşımaktadır. Türkçe eğitiminde seçilen eserlerin edebî olmasının dil gelişimine katkı sağlaması yanında taşıdığı estetik özelliklerle kişilik gelişiminde duyarlılık kazanımıyla eserde verilmek istenen mesajların en doğru şekilde algılanmasına yol açar. Yani bir davranışın doğru-yanlış olduğu bilgisi verilirken bu bilginin bir duyguyla ilişkilendirilmesi çok önemlidir. Şiirsel, masalımsı bir anlatım, bir bilginin aktarımında daha etkili olur. Edebî eserlerde geçen değerlerin anlatımında estetik üslup, sözün etkileyici olmasında yardımcı olmaktadır.

Kaynakça

- Alver, K. (2001). *Anadoluculuk ve Hilmi Ziya Ülken, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1): 133-138.
- Beller, J. (2002). *Positive character development in school sport programs*. (ERIC Clearinghouse on Teaching and Teacher Education Washington DC.). ED 477-729.
- Enginün, İ. (2004). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji Nedir?*, Çev. Nilgün Çelebi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Guenon, R. (1991). *Modern Dünyanın Bunalımı*, Çev. Nilgün Çelebi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Güvenç, B. (1972). *İnsan ve Kültür* (1.Baskı). Ankara: Sosyal Bilimler Derneği.
- Halikarnas Balıkcısı. (2010). *Ege'den Burakılmış Bir Çiçek*, Bütün Eserleri: 11, ISBN 9789754940497, Ankara: Bilgi.
- Kabaklı, A. (1997). *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt:5, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı.
- Kaplan, M. (2011). *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh.
- Karakuş, N. (2012). Asım'ın Nesli, Bugüne Tesirleri ve Eğitim Değeri. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Journal of Language and Literature Studies*, ISSN 1308-5069, 231-247.
- Kavcar, C. (1994). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Kenan, S. (2004). Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi, İstanbul: *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*.
- Kızılçelik, E. (1994). *Açıklamalı Sosyolojik Terimler Sözlüğü*, Ankara: Atilla.
- Kirschenbaum, E. (1995). *100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. Massachusetts: Allyn Bacon Company.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Özbay, M. (2002). Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi. *Türk Dili*, S. 602, Şubat 2002, 112-120, Ankara: TDK.
- Özbay, M, ve E. Karakuş Tayşi. (2011). Dede Korkut Hikâyelerinin Türkçe Öğretim ve Değer Aktarımı Açısından Önemi, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1, 21-31.

Şatıroğlu, Âşık Veysel. (1971). *Dostlar Beni Hatırlasın*. Ankara: Türkiye İş Bankası.

Şener, H. (2013). Hayriyye-i Nâbî'de Aktarılan Değerler, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1 Winter 2013.

Tural, S. (1992). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Ecdâd.

TDK. (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK.

Yazıcı, N. (2002). *Halikarnas Balıkcısı'nın Eserlerinde Tabiat*, Ankara: Kültür Bakanlığı.

Yazıcı, N. (2005). Halikarnas Balıkcısı'nda Kamusal Ütopya: Doğanın Kamusal Alana Aktarılması, *Pasaj*, 1, 35-50, Ankara: Mayıs-Ağustos 2005.

Yunus Emre. (1965). *Risâlat al-Nushiyye ve Divan* (Yayınlayan: Abdülbaki Gölpınarlı), Eskişehir: Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği.